Skolinspektionen

Bilaga 1

Rapport
2013-05-17
Dnr 400-2011:6489

Rapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i samhällsorienterande ämnen årskurserna 7–9 i den fristående skolan Stegehus Waldorfskola i Norrköpings kommun

Innehåll

1. Inledning
2. Allmänna undervisningskvaliteter
    2.1. Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
    2.2. Tydlighet i mål och innehåll
    2.3. Individanpassning, stöd och utmaningar
    2.4. Återkoppling och reflektion över lärandet
3. Ämnesspecifika undervisningskvaliteter
    3.1. Ämnesspecifika förmågor
    3.2. Undervisningsmaterial
    3.3. Systematisk uppföljning
    3.4. Särskilt stöd
    3.5. Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen

Bakgrundsuppgifter om Stegehus Waldorfskola

Syfte och frågeställningar

Metod och material

1. Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen av samhällsorienterande ämnen för årskurserna 7–9 i grundskolan. Granskningen av den fristående skolan Stegehus Waldorfskola i Norrköpings kommun ingår i detta projekt. Stegehus Waldorfskola besöktes den 6, 7, 12 och 27 mars 2013. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar.

Denna rapport består av två huvuddelar, en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen och skolan, frågeställningar samt metod redovisas i slutet av denna rapport.

Observationer, intervjuer och enkät

Stegehus Waldorfskola är en liten skola med inriktning mot elever med uttalade skolsvårigheter och elever som av olika anledningar bedöms behöva hög personaltäthet. Elevernas skolbakgrund varierar, dels utifrån hur mycket faktisk undervisning de tidigare har fått, dels utifrån hur mycket undervisning den enskilde eleven har tillgodogjort sig. Undervisningen på Stegehus Waldorfskola bedrivs i små klasser och flertalet elever har en-till-en-undervisning delar av sin skoldag. Eleverna som går på skolan kommer från flera olika kommuner och en del av skolans elever bor även på det Hem för vård eller boende (HVB-hem) som finns i anslutning till skolan.

Under Skolinspektionens besök på Stegehus Waldorfskola genomfördes observationer under tre lektioner. Samtliga observationer genomfördes i en och samma klass. Klassen är åldersintegrerad 7–9, med elever i grundskolan och grundsärskolan. Denna granskning omfattar endast de elever som följer kursplanerna i SO-ämnena i Läroplan för grundskola, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr 11).

Läraren som undervisar klassen är examinerad SO-lärare för årskurserna 4–9. Lektionerna pågick 60 minuter. Närvaron var fulltalig på samtliga lektioner. I klassen finns elever som befaras inte kunna nå kunskapskraven för betyget E. För dessa elever finns samlade åtgärdsprogram upprättade, men av programmen framgår inte vad som gäller för respektive SO-ämne och vem som ansvarar för vilka åtgärder.

Rektorn, lärarna i SO-ämnena samt elever i årskurserna 7–9 intervjuades. Eleverna i årskurserna 7–9 svarade även på en elektronisk webbenkät[1].

Underlaget för denna rapport är inte likadant som för övriga rapporter i kvalitetsgranskningen. I förhållande till övriga skolor genomfördes ett relativt kort besök och därmed observerades få lektioner. Elevenkäten har inte använts då elevunderlaget är så litet. De bedömningar som görs i följande text grundar sig således mycket på insända dokument, intervjuer med rektor, lärare och elever samt ett fåtal lektionsobservationer.

2. Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Tydlighet i mål och innehåll
- Individanpassning, stöd och utmaningar
- Återkoppling och reflektion över lärandet

[1] I elevenkäten svarade 4 av skolans 5 elever i årskurserna 7–9, vilket ger en svarsfrekvens på 80 procent.

2.1. Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter

Skolinspektionens bedömning

De lektioner Skolinspektionen observerar präglas av en lugn atmosfär. Läraren tilltalar eleverna på ett positivt sätt, visar värme och empati samt lyssnar på vad eleverna har att säga. Överlag råder en ömsesidig respektfullhet elever emellan och mellan elever och lärare. När det, vid enstaka tillfällen, finns anledning ingriper läraren och visar att hon inte accepterar nedsättande kommentarer. Sådana ingripande görs snabbt och effektivt utan att det görs något väsen av det. Det bekräftas av samtalen med eleverna att det är typiska lektioner som har observerats och att det representerar lärarens förhållningssätt gentemot eleverna.

Det råder god studiero på lektionerna och läraren har med vissa elever avtalat att när det blir svårt för eleven att fokusera på undervisningen är det tillåtet att för en kort stund avlägsna sig från klassrummet. Läraren använder sig även av ett slags belöningssystem där elever belönas då de deltar i undervisningen och inte heller stör andra elever. Under lektionsobservationerna är det ytterst sällan som eleverna tar egna initiativ till att ställa frågor eller att be läraren utveckla något resonemang, men läraren uppmuntrar eleverna att svara på frågor och utveckla svaren. Läraren riktar även frågor till de elever som inte aktivt deltar, men gensvaret blir ofta begränsat.

Undervisningen är i huvudsak organiserad i form av helklassgenomgångar där eleverna i olika hög utsträckning aktivt deltar. Läraren har genomgångar och skriver upp sammanfattande meningar på tavlan. Eleverna skriver antingen av det som står på tavlan eller lyssnar enbart. Läraren sätter in lektionen i ett sammanhang genom att referera till vad eleverna har gjort tidigare inom arbetsområdet och vad de kommer att göra framöver.

Läraren strävar efter att skapa motivation för ämnesinnehållet genom att försöka hitta beröringspunkter med elevgruppen. Främst sker det genom att läraren använder sig av elevnära exempel och hela tiden försöker utgå i sitt resonemang och i sina förklaringar från företeelser som ungdomar generellt brukar ha intresse av, eller utifrån områden där läraren vet att det finns specialintressen hos någon elev. Till exempel i arbetsområdet *Lag och rätt* applicerar läraren begreppen lag, regel och norm i elevernas närmiljö, skolmiljön, samt utifrån de olika specialintressen som eleverna har, till exempel inom hästsporten.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler starka än svaga sidor. Granskningen visar att det råder god studiero på lektionerna och att eleverna och lärarna visar varandra ömsesidig respekt. Läraren försöker bland eleverna skapa ett engagemang för undervisningen genom att referera till händelser och miljöer som ungdomar generellt brukar vara intresserade av, men ofta uteblir elevernas respons. Skolan behöver ytterligare utveckla strategier för att uppmuntra eleverna att mer aktivt delta i undervisningen.

2.2. Tydlighet i mål och innehåll

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga beskrivningar och förklaringar
- läraren kontrollerar att eleverna förstått
- läraren gör ett tydligt sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

De lektioner Skolinspektionen observerade, och som elever och lärare bekräftar var typiska lektioner då det gäller SO-undervisningen i klassen, bedöms som strukturerade. Flertalet lektioner följer i stort sett samma mönster och varieras i låg grad. Lektionerna inleds med en genomtänkt lektionsstart. Läraren tydliggör lektionens innehåll och relaterar lektionen till tidigare och kommande lektioner. Under de observerade lektionerna anges dock inte målen utifrån övergripande mål och kunskapskrav i läroplan och kursplaner. Av samtal med lärare framkommer dock att övergripande mål och kunskapskrav presenteras och gås igenom tillsammans med eleverna vid inledningen av olika arbetsområden. Detta bekräftas även i vissa till Skolinspektionens insända planeringar.

Efter inledningen repeteras föregående lektions innehåll för att därefter övergå till nytt innehåll. I huvudsak består lektionerna enbart av lärargenomgångar där läraren antecknar på tavlan. Vid ett av lektionstillfällena bryts detta upplägg genom att eleverna ges möjlighet att söka information på internet om en aktuell händelse. Läraren planerar att de inom arbetsområdet *Lag och rätt* ska följa den rättsliga utvecklingen av händelsen.

Det varierar om det är ett tydligt sammanfattande lektionsslut. Det finns exempel på lektionsavslut där läraren tydligt sammanfattar vad de har gjort och hur de kommer att arbeta vidare kommande lektioner. Men det finns även lektioner som slutar med att lektionstiden är slut och eleverna börjar plocka ihop sina saker.

Under de lektioner som observeras ger läraren tydliga beskrivningar och förklaringar. Läraren använder sig av ett språk som eleverna förstår och vinnlägger sig om att ge eleverna möjlighet att definiera nya begrepp utifrån sammanhang som känns relevanta för eleverna. Under lektionsobservationerna ger läraren få instruktioner om hur elever

ska genomföra uppgifter, då undervisningen domineras av lärarledda genomgångar. Men vid de tillfällen instruktioner ges är de tydliga och behöver inte upprepas. Däremot finns det elever som väljer att inte följa lärarens instruktioner.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *tydlighet i mål och innehåll* uppvisar mestadels starka sidor. Läraren genomför strukturerade och planerade lektioner, som dock varieras i låg utsträckning. Lektionerna sätts in i ett sammanhang genom att läraren refererar till föregående lektion och kommande lektioner. Det är emellertid inte alltid som läraren gör ett tydligt avslut på en lektion. Nya begrepp införs och förklaras på ett språk som eleverna förstår.

2.3. Individanpassning, stöd och utmaningar

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren ser till att arbetet under lektionen är tankemässigt utvecklande
- läraren anpassar undervisningen till eleverna i gruppen
- läraren ser till att elever med behov av stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

Av lektionsobservationer och av intervjuer med såväl elever som lärare, framkommer att det är sällan som eleverna interagerar med varandra, vare sig spontant eller styrt av läraren. Däremot förekommer viss dialog mellan elev och lärare och läraren ger då eleverna möjlighet att utveckla sitt resonemang, men gensvaret uteblir mestadels. Läraren är mycket tillgänglig och försöker stämma av med eleverna om de förstår eller har några frågor. Då det förekommer få diskussioner i klassrummet framgår det av lärarintervjun att de återkommande repetitionerna är en medveten strategi för att läraren ska kunna fånga upp elevers förståelse för det aktuella ämnesområdet. Läraren uppger att det är det arbetssätt som fungerar bäst för den aktuella elevgruppen.

Lektionsobservationerna visar att läraren anpassar undervisningen i den mån att det är väldigt flexibelt hur eleverna tar till sig faktainnehållet som läraren presenterar. Det finns elever som antecknar i en skrivbok, på datorn eller enbart lyssnar, allt utifrån det inlärningssätt som elev och lärare har kommit överens om. Undervisningsmaterialet är dock detsamma för samtliga elever. Under de lektioner som observerades användes inga läroböcker, utan eleverna skapar sina egna läroböcker genom att skriva av lärarens anteckningar på tavlan. Alla eleverna har varsin bärbar dator och eleverna har tillgång till olika IT-baserade hjälpverktyg. Det varierar i hur hög utsträckning som eleverna använder sin dator under lektionstid.

Under lektionsobservationerna förekom inte någon form av enskilda elevuppgifter eller gruppuppgifter. Utifrån de arbetsuppgifter och examinationer som Skolinspektionen tagit del av är uppgifterna i huvudsak av faktakaraktär där svaret är givet. Vissa examinationer består enbart av faktafrågor som kräver absoluta, givna svar.

I intervju med lärare framkommer att de i sin planering av SO-undervisningen utgår från vad läraren bedömer är elevernas erfarenheter, intressen och behov. Då skolans inriktning är att ta emot elever som av olika anledningar har en bristfällig skolgång, menar både lärare och rektorn att de med hjälp av välstrukturerade överlämningar från respektive elevs föregående skola och skolans egen specialpedagogs tester har god kännedom om varje enskild elevs behov. Då läraren undervisar eleverna stora delar av skoldagen och i många ämnen samt har tät kontakt med övriga lärare, menar läraren att det finns en god kännedom varje enskild elevs intressen och erfarenheter. Läraren ger uttryck för att elevernas synpunkter efterfrågas muntligen, genom att läraren stämmer av med elevgruppen. Till exempel om eleverna tycker att valet av studiebesök som är inplanerat blir bra. Något systematiskt sätt att ta reda på elevernas erfarenheter och tidigare lärande finns dock inte.

Det framkommer i intervju med lärare och rektorn att det i skolan periodvis även finns så kallade Fördjupningskurser som omfattar olika ämnen. I dessa fördjupningskurser varieras undervisningen i högre utsträckning. Under Skolinspektionens besök på skolan pågick inte någon sådan fördjupningskurs och inte heller tidigare under terminen hade någon sådan kurs genomförts. Några av skolans nuvarande elever har under sin skolgång på Stegehus Waldorfskola fått undervisning i en fördjupningskurs. De vidtalade eleverna hade dock inte någon kännedom om dessa fördjupningskurser.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *individanpassning, stöd och utmaningar* uppvisar fler svaga än starka sidor. Skolan har god insyn i varje enskild elevs olika behov och det finns olika hjälpverktyg att tillgå. Skolan behöver dock på ett systematiskt sätt ta reda på elevernas erfarenheter och intressen och utgå från det i planeringen av undervisningen. Undervisningen kan också göras mer tankemässigt utvecklande och erbjuda mer av analys och reflektion.

2.4. Återkoppling och reflektion över lärandet

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande i förhållande till kunskapskraven

Skolinspektionens bedömning

En förutsättning för att eleverna ska kunna reflektera över sitt lärande, är att eleverna känner till och förstår kunskapskraven. Inför ett nytt arbetsområde går läraren igenom den pedagogiska planeringen med eleverna. Av planeringen framgår de kunskapskrav som läraren har kopplat till det aktuella arbetsområdet. Det framgår av granskningen att kunskapskraven i skolans pedagogiska planeringar inte alltid överensstämmer med kursplanerna. Detta då skolans arbetsområden ibland omfattar centralt innehåll från lägre årskurser än vad som är aktuellt för eleverna i skolan.

Skolan följer upp elevernas kunskapsutveckling i de individuella utvecklingsplanerna med skriftliga omdömen. I de exempel av individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen som Skolinspektionen har tagit del av framgår vad eleven har arbetat med och om eleven har genomfört uppgifterna. Det framgår även om eleven har bedömts uppnått målen för arbetsområdet. Denna bedömning blir emellertid otydlig då bedömning ibland grundar sig på ett centralt innehåll som inte är relevant för respektive elevs årskurs. Av de skriftliga omdömena framgår inte heller elevens kunskapsutveckling utifrån de ämnesspecifika förmågorna för aktuell årskurs.

Under de lektioner som observeras används i första hand arbetsmetoden lärarledd genomgång. Med hjälp av korta följdfrågor och avstämning med eleverna att de hinner skriva av vad som står på tavlan, uppmärksammar läraren om det är någon elev som behöver stöd i arbetet. För övrigt ger inte läraren, under de få lektioner som observeras, någon återkoppling om vad eleverna behöver utveckla och hur de kan gå till väga för att uppfylla kunskapskraven. Det framgår dock av såväl samtal med elever som i intervjuer med lärare att eleverna ges möjlighet att reflektera hur de bäst lär sig och att läraren beaktar det vid planeringen och genomförandet av undervisningen. Exempel på detta kan vara hur eleverna tar till sig av det faktamaterial som ingår i undervisningen, men även hur eleverna är placerade i klassrummet.

I intervju med läraren framkommer att läraren själv försöker analysera hur ett arbetsområde gick utifrån responsen på själva undervisningen, det vill säga hur lektionerna genomfördes och resultaten på arbetsuppgifter och examinationer. Läraren kan även ställa någon fråga öppet till klassen om hur arbetsområdet har varit, men eleverna ges inte möjlighet att strukturerat utvärdera undervisningen. Efter ett avslutat arbetsområde har skolan som rutin att läraren ska återkoppla till elevgruppen om området täcker av det centrala innehållet och om eleverna har fått möjlighet att utveckla förmågorna som finns i kunskapskraven. Vid samtal med elever framkommer att eleverna upplever att de inte alltid får information om sin kunskapsutveckling i samband med att ett arbetsområde har avslutats. Ett arbetsområde hade nyligen avslutats vid Skolinspektionens besök, men de vidtalade eleverna hade ingen kännedom om de hade klarat av det som förväntades av dem.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *återkoppling och reflektion över lärandet* uppvisar mestadels svaga sidor. Skolan behöver förbättra arbetet med att ge eleverna konstruktiv återkoppling på vad de behöver utveckla för att nå lärandemålen. I detta inkluderas att kunskapskraven behöver bli mer transparenta i undervisningen.

3. Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Ämnesspecifika förmågor
- Undervisningsmaterial

- Systematisk uppföljning
- Särskilt stöd
- Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

3.1. Ämnesspecifika förmågor

Utgångspunkt vid granskningen

- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla ämnesspecifika förmågor (de långsiktiga målen) i respektive SO-ämne

Skolinspektionens bedömning

I skolan finns en läsårsplanering för det pågående läsåret. Av läsårsplaneringen framgår vilka olika arbetsområden som ska gås igenom. Flertalet av dessa arbetsområden har en ämnesövergripande karaktär, där något eller några av de fyra SO-ämnena vanligtvis finns representerade. Rektorn har tagit fram läsårsplaneringen och lärarna stämmer av sin undervisning med rektorn utifrån framtagna pedagogiska planeringar för respektive arbetsområde. En av skolans lärare (tillika den som undervisar där lektionsobservationer har genomförts) är ämnesansvarig för SO-undervisningen. Även andra lärare, som saknar lärarkompetens och ämneskompetens utformar pedagogiska planeringar som inkluderar SO-ämnena. Dessa kvalitetssäkras inte alltid med den ämnesansvariga läraren. Av de pedagogiska planeringarna som Skolinspektionen har haft att tillgå, kan det konstateras att det varierar om eller hur tydlig kopplingen är till kursplanerna.

Utifrån de dokument som Skolinspektionen har tagit del av från Stegehus Waldorfskola och utifrån intervjuer med lärare och rektorn framgår att det i hög grad varierar vilket centralt innehåll som ligger till grund för undervisningen. Det finns exempel på arbetsområden där undervisningen utgår från det centrala innehållet för årskurs 1–3 eller 4–6. I vissa exempel utgår undervisningen från det centrala innehållet för 7–9 och i andra fall kan det centrala innehållet vara svårt att utläsa. I skolan finns det klasser som är åldersintegrerade med årskurserna 5–8. I intervjuer med såväl lärare som rektorn framgår det inte hur man i dessa fall anpassar undervisningen och säkerställer att undervisningen utgår från det centrala innehållet som den enskilda eleven ska ha. Rektorn har beslutat om anpassad studiegång för elever. Av dessa beslut framgår att eleven inte följer den ordinarie timplanen fullt ut. Men det framgår inte alltid vad som har anpassats bort. I skolan finns ingen läsårsplanering som säkerställer att undervisningen i respektive SO-ämne utgår från det centrala innehållet och att det ryms inom de tre läsåren. Ett arbete har dock påbörjats för att upprätta en långsiktig planering av SO-undervisningen.

Undervisningen kan omfatta annat innehåll än det centrala innehållet, men först då skolan säkerställt att undervisningen omfattar aktuellt centralt innehåll. Det framkommer i intervjuer med såväl lärare som rektorn att inlärningstakten är förhållandevis låg

i aktuella elevgrupper. Skolinspektionen bedömer det därför som mycket svårt för skolan att förutom det centrala innehållet även inkludera annat innehåll.

I de pedagogiska planeringarna för arbetsområdena varierar det i hur stor utsträckning relevanta kunskapskrav och ämnesspecifika förmågor finns med eller inte. Det finns pedagogiska planeringar där ämnesspecifika förmågor finns med i någon omfattning. Men utifrån de arbetsuppgifter och examinationsuppgifter som hör till ett arbetsområde, bedömer Skolinspektionen det som svårt för eleverna att kunna utveckla de ämnesspecifika förmågorna.

Under de lektioner som observerades genomfördes undervisning i samhällskunskap i ett arbetsområde som i skolan benämns *Lag och rätt*. Undervisningen utgår från det centrala innehållet för årskurserna 7–9 *"Rättigheter och rättsskipning"*. Eleverna ges i ganska låg grad förutsättningar att analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller, att reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar. Undervisningen består i huvudsak av lärarledda genomgångar där läraren sammanfattar sina muntliga genomgångar med att anteckna på tavlan. Nya ord och begrepp förklaras och läraren konkretiserar begreppen med hjälp av vardagsnära exempel.

En av de observerade lektionerna skiljer sig åt i det avseendet att lärarens genomgång varieras med andra aktiviteter. Eleverna får "tycka till" om ett antal påståenden som alla berör normer i samhället. Det varierar i hur hög grad eleverna är aktiva i denna övning. Läraren avrundar övningen genom att ge ett exempel på hur känsligt det kan vara när någon inarbetad regel eller norm blir ifrågasatt, till exempel om elever ska få ha på sig keps/mössa inomhus i en skola. En annan uppgift är att eleverna på förutbestämda nyhetssidor på internet ska söka information om en aktuell händelse. Händelsen har läraren valt dels utifrån att unga personer var inblandade dels att händelsen troligtvis kommer att få uppmärksamhet i media vilket gör att de kommer att kunna följa den rättsliga processen i media. I intervju med läraren framkommer att valet av nyhetssidor var medvetet valt för att kunna jämföra om nyheten presenterades på olika sätt på de olika nyhetssidorna. Någon sådan diskussion fördes dock inte. Av intervjun framkom att vissa elever, under föregående läsår, har varit med på tidigare arbetsområden då källkritik har diskuterats. Alla elever har dock inte getts förutsättning att kritiskt granska information och källor. Under granskningen framkommer att källkritik kommer att hanteras längre fram under arbetsområdet.

Arbetsområdet *Lag och rätt* kommer även att innehålla ett besök på Tingsrätten, för att arbetsområdet ska sättas i ett sammanhang. Slutligen kommer arbetsområdet att skriftligen examineras. Vid provtillfället kommer eleverna att få använda sina anteckningar och söka information på internet. Vid de frågor där det är tänkt att eleverna ska söka information på internet är instruktionerna olika. Vid den ena frågan ska eleverna gå in på förutbestämda sidor och besvara vilken information man där kan finna. På den andra frågan, står det att eleven ska söka på ord som dödsstraff och avrättning. Eleven

ska sedan ge exempel på länder som har dödsstraff och ange några argument för och emot dödsstraff.

Granskningen visar att det är sällan som eleverna interagerar med varandra och det muntliga samspel som förekommer mellan lärare och elev under de lektioner som observeras ger inte eleverna förutsättningar att till exempel att analysera eller argumentera. Det framgår av intervjuer med lärare att det i undervisningen inte alltid går att genomföra undervisningen så att eleverna ges möjlighet att utveckla de ämnesspecifika förmågorna. Lärare menar att det i de så kallade Fördjupningskurserna är förutsättningarna bättre för lärarna att tillgodose förmågorna.

Alla elever har varsin bärbar dator, men enligt både elever, lärare och rektorn uppger att användningen av datorer i undervisningen begränsas av att nätuppkopplingen anses vara långsam.

Granskningen visar att eleverna i SO-undervisningen i låg grad får lära sig att söka information på flera olika sätt. Den vanligaste informationsinhämtningen sker genom att eleverna lyssnar på läraren och skriver av vad läraren skriver på tavlan. Alla elever har inte heller fått undervisning om olika slags källor och källkritik. Både observationer och intervjuer med såväl lärare som elever bekräftar att förekomsten att olika källor är mycket begränsad, vilket påverkar elevers möjlighet att utveckla vissa förmågor som är centrala inom vissa SO-ämnen, till exempel att *"söka information om samhället från medier, internet och andra källor"* och *"värdera deras relevans och trovärdighet"*.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *undervisningen inriktas på att låta eleverna utveckla ämnesspecifika förmågor inom ramen för SO-ämnenas centrala innehåll* uppvisar mestadels svaga sidor. Av intervjuer och dokumentationer framgår att skolan har påbörjat sitt arbete med att planera och genomföra undervisningen utifrån Lgr 11. Skolinspektionen kan dock se att kvaliteten utifrån rådande styrdokument skiljer sig åt mellan de olika arbetsområdenas pedagogiska planeringar. Det finns arbetsområden som planeras utifrån felaktigt centralt innehåll. Arbetsuppgifterna och undervisningen som hör till arbetsområdena ger inte alltid eleverna förutsättningar att utveckla de ämnesspecifika förmågorna.

3.2. Undervisningsmaterial

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- undervisningsmaterial i form av exempelvis, uppgifter, instuderingsfrågor, övningar, prov m.m. är utformade så att de skapar förutsättningar att stimulera eleverna att utveckla de ämnesspecifika förmågor som är framskrivna i kursplanernas för de enskilda SO-ämnena

Skolinspektionens bedömning

Granskningen av undervisningsmaterialet i SO-undervisningen samt lektionsobservationer visar att generellt har de ämnesspecifika förmågorna ingen framträdande roll. I

flertalet av arbetsuppgifterna finns förvisso något utrymme för de ämnesspecifika förmågorna men tonvikten finns på frågor med givna svar. I vissa exempel på arbetsuppgifter finns enbart uppgifter där eleven ska fylla i givna svar.

Skolinspektionen har tagit del av examinationsuppgifter som inte alls motsvarar läroplanens kunskapssyn. Bland annat finns det prov som enbart består av frågor som ska besvaras med ett ord eller någon enstaka mening utan någon som helst koppling till de ämnesspecifika förmågorna. Trots det är det enligt informationen på provet fullt möjligt för elever att erhålla betyg utifrån hela betygsskalan. Ingen bedömning förefaller göras utifrån kursplanens kunskapskrav utan betyg sätts genom att poängen kvantitativt räknas samman. I intervju med lärare framkommer att det till varje arbetsområde finns muntliga inslag där elever ges förutsättningar att visa de ämnesspecifika förmågorna. Detta var emellertid inte något som framkom under lektionsobservationerna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *använder lärarna undervisningsmaterial som stimulerar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna inom ramen för SO-undervisningen* uppvisar mestadels svaga sidor. Undervisningsmaterialet som Skolinspektionen har tagit del av varierar, men generellt kan materialet som utarbetas av lärarna i högre grad stimulera eleverna att utveckla de ämnesspecifika förmågorna. Vissa av de arbetsuppgifter och examinationer som inspektörerna har tagit del av motsvarar inte läroplanens krav då de inte utgår från de ämnesspecifika förmågorna som eleven ska utveckla. Skolan behöver säkerställa att det är utifrån förmågorna som examinationerna utarbetas. Detta så att bedömningen görs utifrån rätt kunskapskrav.

3.3. Systematisk uppföljning

Exempel på indikatorer vid granskningen

- skriftligt omdöme i SO-ämnena är dokumenterade i elevens IUP i förhållande till de ämnesspecifika förmågor som undervisningen ska bidra till att utveckla
- skolan i sitt systematiska kvalitetsarbete planerar, följer upp och utvecklar undervisningen i SO-ämnena på grupp- och skolnivå.

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att lärarna följer upp eleverna på individnivå med hjälp av bland annat individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen i de fyra SO-ämnena. I de skriftliga omdömena som inspektörerna har tagit del av framgår vad eleven har arbetat med och om eleven har genomfört uppgifterna. Det framgår även om eleven har bedömts uppnått målen för arbetsområdet. Denna bedömning blir emellertid otydlig då bedömning ibland grundar sig på ett underlag som inte är relevant för respektive elevs årskurs samt att bedömningen inte alltid är relaterad till de ämnesspecifika förmågorna.

Någon systematiskt utvärdering av undervisningen i SO-ämnena på grupp eller skolnivå, i syfte att utveckla undervisningen i SO-ämnena genomförs inte på Stegehus

Waldorfskola. Det bedrivs inte någon form av utvecklingsarbete lärarna emellan för att utveckla SO-undervisningen. Lärarna träffas kontinuerligt och det förs diskussioner hur implementeringen av Lgr 11 ska fortskrida. Det sker emellertid inga riktade diskussioner kring utvecklingen av SO-undervisningen. Förutom den läsårsplanering för det pågående läsåret som rektorn har sammanställt, har inget kvalitetsarbete genomförts för att säkerställa att undervisningen i de fyra SO-ämnena sker utifrån gällande läroplan. Det enda utvecklingsarbete som pågår sker av den enskilde läraren vid framtagande av pedagogiska planeringar utifrån ett nytt arbetsområde. Dessa pedagogiska planeringar får sedan de andra lärarna ta del av och använda.

I intervjuer med lärarna framkommer att det råder osäkerhet kring bedömning och betygssättning utifrån Lgr 11. Det förs diskussioner och lärarna har tagit del av Skolverkets information, men lärarna efterfrågar själva mer vägledning. De diskuterar förmågorna, framförallt då skriftliga omdömen eller de så kallade läsårsbreven skrivs. Det förekommer dock exempel på dokumentation kring elevers kunskapsutveckling där förmågorna inte synliggörs, utan enbart vad eleven har arbetat med.

Granskningen visar att utifrån läsårsplaneringen för det pågående läsåret och utifrån ett urval av pedagogiska planeringar kommer skolan ha svårigheter att säkerställa att eleverna får den undervisning de har rätt till i SO-ämnena (se kapitel 3.1 Ämnesspecifika förmågor).

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *följer skolan systematiskt upp hur undervisningen utvecklar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna* uppvisar mestadels svaga sidor. Lärare följer upp sina elever på individnivå även om dessa omdömen inte alltid utgår från ett för årskurserna relevant underlag. Men på skolan saknas en systematisk planering, uppföljning och utveckling av SO-undervisningen på skolnivå.

3.4. Särskilt stöd

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- elever som riskerar att inte nå kunskapskraven har åtgärdsprogram
- elev som har åtgärdsprogram får sitt särskilda stöd tillgodosett på ett sätt som stimulerar eleven att utveckla de ämnesspecifika förmågor som krävs för att nå kunskapskraven

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att det i den klass som omfattas av granskningen finns elever som befaras inte kunna nå kunskapskraven för betyget E i SO-ämnena. För dessa elever finns samlade åtgärdsprogram upprättade, men av programmen framgår inte vad som gäller för respektive SO-ämne och vem som ansvarar för vilka åtgärder.

Det framgår av lektionsobservationer och intervjuer med lärare och rektorn att eleverna får särskilt stöd. Stora delar av undervisningen planeras utifrån de behov av åtgärder

som finns i klassen. Eleverna har tillgång till kompensatoriska hjälpmedel, som till exempel talsyntes som även kan användas i SO-undervisningen. Det framgår av intervjuer med läraren att särskilt stöd utifrån de ämnesspecifika förmågorna oftast kommer in i undervisningen i ett senare skede av ett arbetsområde. Vid besöket var undervisningen i det pågående arbetsområdet koncentrerad kring rena faktakunskaper.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *får elever som riskerar att inte nå de grundläggande kunskapskraven i de samhällsorienterande ämnena det särskilda stöd som de har rätt till* uppvisar fler starka än svaga sidor. De elever som riskerar att inte nå kunskapskraven i något SO-ämne ges särskilt stöd, dels i form av hjälpmedel dels i form av att läraren anpassar undervisningen utifrån elevernas enskilda behov. Åtgärdsprogrammen behöver dock utvecklas då de inte omfattar SO-ämnena. Skolan behöver även säkerställa att åtgärdsprogrammen har en tydlig koppling till de ämnesspecifika förmågorna och kunskapskraven i kursplanerna.

3.5. Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Förekomsten av ämnesövergripande undervisning
- Förekomsten av samordning av ämnesområden

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att SO-undervisningen på Stegehus Waldorfskola huvudsakligen är ämnesövergripande. Rektorn och lärarna ser det som en pedagogisk fördel att undervisa ämnesövergripande då undervisningen upplevs vara mer intressant för eleverna då de får se större sammanhang. Elevernas skoldag är uppdelad i olika block och på morgonen läser eleverna det som skolan kallar Perioder, där eleverna bland annat får undervisning i SO-ämnena. Perioderna, eller arbetsområdena, kan bestå av ett eller flera olika ämnen. I flertalet av arbetsområdena finns ett eller flera SO-ämnen representerade. Exempel på arbetsområden är *Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar*, *Den förkristna perioden* och *Lag och rätt*. Vanligast förekommande är att det är en och samma lärare som undervisar i arbetsområdena oavsett vilka ämnen som ett arbetsområde innehåller. Det framgår av dokumentation och intervjuer med lärare att kvaliteten på arbetsområdena påverkas då lärare undervisar i ämnen där ämneskompetensen saknas (se kapitel 3.1 Ämnesspecifika förmågor).

Ibland finns det även möjlighet för eleverna att läsa så kallad Fördjupning i SO. Elever erbjuds detta då lärarna bedömer att eleven kan hantera mer studier. Pågående termin, vårterminen 2013, var det ingen elev som läste fördjupning i SO.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden* uppvisar fler starka än svaga sidor. Det finns en tydlig strävan hos rektorn och lärarna att samordna ämnesområden och

arbeta ämnesövergripande. Men skolan behöver utveckla arbetet med att säkerställa att arbetet utgår från det centrala innehållet för rätt årskurser i respektive ämne.

Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen

Kvalitetsgranskningen av samhällsorienterande ämnen för årskurserna 7–9 genomförs i sammanlagt 16 kommunala skolor och 9 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av samhällsorienterande ämnen för årskurserna 7–9 är genomförd redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Stegehus Waldorfskola

Stegehus Waldorfskola är en fristående skola i Norrköpings kommun. Skolan hade vid besöket 9 elever.
Vid tidpunkten för granskningen finns det två lärare som undervisar i SO-ämnena. En av lärarna har en lärarexamen för årskurserna 4–9 i SO-ämnena. Den läraren är även ämnesansvarig för SO-ämnena och tagit fram flertalet av de pedagogiska planeringarna som berör SO-ämnena. Den andra undervisande läraren i SO saknar lärarexamen och har ingen direkt ämneskompetens riktad till SO-ämnena. Vid granskningsbesöket hade Skolverket inte utfärdat någon lärarlegitimation bland skolans lärare.

Innan den nuvarande skollagen började gälla kunde skolor med waldorfpedagogisk inriktning välja att inte utfärda betyg. Stegehus Waldorfskola valde den möjligheten och har därför hittills inte satt betyg. Från och med vårterminen 2013 måste skolan dock sätta ett slutbetyg då elever avslutar årskurs 9.

Skolan har gjort en sammanställning av måluppfyllelsen för läsåret 2011/2012 och för höstterminen 2012. Dessa sammanställningar visar att det i skolan finns elever som inte når målen i SO-ämnena.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på att effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot arbetet med att ge eleverna förutsättningar att utveckla de förmågor som kursplanerna i SO-ämnena syftar till samt hur undervisningen i SO-ämnena är organiserad så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden. I granskningen är följande preciserade frågeställningar centrala:

Inriktas undervisningen mot att låta eleverna utveckla ämnesspecifika förmågor?

Använder lärarna undervisningsmaterial som stimulerar eleverna att utveckla ämnesspecifika förmågor?

Följer skolan systematiskt upp hur undervisningen utvecklar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna?

Får elever som riskerar att inte nå de grundläggande kunskapskraven i SO-ämnena det särskilda stöd som de har rätt till?

Förekommer ämnesövergripande undervisning inom ramen för SO-ämnena?

Förekommer samordning av undervisningen mellan SO-lärare och/eller mellan SO-lärare och lärare i andra ämnen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Tydlighet i mål och innehåll

Individanpassning, stöd och utmaningar

Återkoppling och reflektion över lärandet

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som används har utarbetats med utgångspunkt i forskning, Skolinspektionens tillsyn och kvalitetsgranskningar, skollagen och Lgr 11 (läroplan och kursplanerna i de samhällsorienterande ämnena). Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med SO-ämnena. Resultat från elevernas betygsresultat i SO-ämnena, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumenten när det gäller SO-undervisningen, vilka undervisningsmaterial, övningar, uppgifter och prov lärarna använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla SO-undervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med att skapa förutsättningar att stimulera eleverna att utveckla ämnesspecifika förmågor samt skapa allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens

innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på undervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje kvalitativ aspekt är ett snittvärde av bedömningen av aspektens indikatorer i undervisningskvaliteterna, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen. Indikatorerna bedöms på en skala 1-4: 1=i mycket låg grad eller inte alls, 2=i ganska låg grad, 3=i ganska hög grad, 4=i mycket hög grad. Om en indikator inte gick att värdera eller inte var relevant i sammanhanget för en aspekt bedömdes den inte.

Läraren ska i förväg ge observatörerna uppgifter om vilket elevsammansättningen i klassen och uppgifter om det finns elever i klassen som riskerar att inte nå kunskapskraven i ett eller flera SO-ämnen samt om det finns åtgärdsprogram upprättade för elever som risker att inte nå kunskapskraven och om det finns elever i klasserna som har funktionsnedsättningar. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier, kopplade till kunskapskraven, som kan anses vara värderas som goda exempel på positiva exempel på ämnesspecifika förmågor. Allt detta inom ramen för SO-ämnenas centrala innehåll. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna i ett observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande lärare efter lektionen, eller efter en serie av lektioner inom ett sammanhållet ämnesområde, utifrån en frågeguide. Observationerna är också ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av SO-undervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om undervisningsstrategier, syfte/kunskapskrav, centralt innehåll, stöd och stimulans, samverkan och samordning av undervisningen, kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt planerar, genomför och utvecklar undervisningen i SO-ämnena är viktiga för att komplettera det inspektörerna sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i de samhällsorienterande ämnena på aktuell skola intervjuas i en gruppintervju. Elever till intervjuerna väljs ut från de klasser som observeras. Både pojkar och flickor ska ingå. Medverkan är frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka förmågor eleverna får möjlighet att utveckla i SO-undervisningen, om undervisningen sker utifrån elevernas erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna får stöd, stimulans och utmaningar i sitt lärande. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Webbenkäten genomförs innan skolbesöket och omfattar samtliga elever i årskurserna 7–9 i varje skola. Enkäter till lärare och rektor används inte.

Bakgrundsuppgifter

<table>
<tr><td colspan="2">Kommun:

Skola:

Årskurs/-er:</td><td colspan="2">Observation nr:

Datum:

Total lektionstid enligt schema (min):</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Lärarens utbildning:</td><td>Behörig lärare:</td><td>J/N</td></tr>
<tr><td>Lärarerfarenhet (antal år):</td><td></td></tr>
<tr><td>Antal elever i klassen/gruppen:</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Lärarens kompetensutveckling i ämnet de senaste två åren:</td><td>Antal närvarande elever:</td><td></td></tr>
<tr><td>Antal elever som riskerar att inte uppfylla kunskapskraven eller nå lägst betyget E:</td><td></td></tr>
<tr><td>Antal elever med åtgärdsprogram i ämnet:</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">Kommentar:</td></tr>
<tr><td colspan="3">Inspektörernas namn:</td></tr>
</table>

Undervisningsmönster

Vilken typ av undervisningsmönster förekom under den observerade under lektionen? Markera med kryss i högerspalten. Ringa in det alternativ som dominerade.

Form		Förekomst
A	Elevaktiv helklassundervisning	
B	Elevpassiv helklassundervisning	
C	Läraraktiv handledning vid individuellt arbete, par- eller grupparbete	
D	Lärarpassiv handledning vid individuellt arbete, par- eller grupparbete	
E	Annat: *<Ange vad>*	

Läromedel

Vilka läromedel användes under lektionen? Markera med kryss i högerspalten.

Läromedel		Förekomst
A	Lärobok/övningsbok i ämnet eller andra facktexter	
B	Skönlitterära texter	
C	Audiovisuellt material (Videoband, DVD-skivor, videoklipp från internet eller liknande)	
E	Internet / Pedagogiska dataprogram	
G	Material skapade av läraren specifikt för denna lektion	
H	Föremål och realia som elever eller lärare tagit med	
I	Andra läromedel: *<Ange vad>*	

Tidsanvändning

Hur stor del av den totala lektionstiden ägnades åt följande…

	Aktivitet	Del av lektionstiden (ange i minuter)
A	Upprätthålla ordningen (dvs. förlorad tid vid disciplinära problem)	
B	Organisation (dvs. otydliga instruktioner som måste repeteras, förlorad tid vid utdelning av material, övergångar mellan lektioner, övergångar mellan lektionsinslag) eller administration (närvarokontroll, allmän skolinfo etc)	
C	Undervisningstid (”effektiv tid”)	
D	Kunskapsuppföljning i form av skriftliga prov eller tester (ingår i effektiv undervisningstid – här anges dock andel av den totala lektionstiden)	
	Kommentar:	

Kursplanefokus

I vilken utsträckning behandlades nedanstående kursplaneområden? Markera med kryss i högerspalten. Ringa in det alternativ som dominerade.

Centralt innehåll enligt kursplanen		Förekomst
A	G: Livsmiljöer	
B	G: Geografins metoder, begrepp och arbetssätt	
C	G: Miljö, människor och hållbarhetsfrågor	
D	H: Forna civilisationer, från förhistorisk tid till cirka 1700	
E	H: Industrialisering, samhällsomvandling och idéströmningar, cirka 1700-1900	

F	H: Imperialism och världskrig, cirka 1800-1950	
G	H: Demokratisering, efterkrigstid och globalisering, cirka 1900 till nutid	
H	H: Hur historia används och historiska begrepp	
I	R: Religioner och andra livsåskådningar	
J	R: Religion och samhälle	
K	R: Identitet och livsfrågor	
L	R: Etik	
M	S: Individer och gemenskaper	
N	S: Information och kommunikation	
O	S: Rättigheter och rättsskipning	
P	S: Samhällsresurser och fördelning	
Q	S: Beslutsfattande och politiska idéer	
R	Ö: Annat innehåll	

Undervisningens allmänna kvaliteter

För bedömningen av varje indikator och den sammanfattande bedömningen används följande skala:

1= i mycket låg grad eller inte alls 2= i ganska låg grad 3= i ganska hög grad 4= i mycket hög grad

0= går inte att värdera eller är inte relevant i sammanhanget. Kommentera i så fall varför.

Indikator: Läraren ...			Värde	Goda exempel: Läraren ...
1. **Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö**	1	… skapar en positiv atmosfär		… talar till eleverna på ett positivt sätt … visar värme och empati mot alla elever … skapar ett tillåtande klimat och strävar efter att eleverna ska känna sig trygga … ser till att eleverna vågar ta risker och göra försök - misstag ses som tillfällen till lärande
	2	… bemöter eleverna med respekt och främjar respekt mellan eleverna		… lyssnar på vad eleverna har att säga, låter eleverna tala till punkt … bemöter elevernas åsikter med intresse, allvar och respekt … uppmuntrar eleverna att lyssna på varandras åsikter med intresse, allvar och respekt … ingriper vid nedsättande uttryck mellan elever, negativa kommentarer, suckar, blickar etc. … ser till att eleverna kan utföra sina arbetsuppgifter utan att störas av kamrater
	3	... har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självtillit		… ger eleverna talutrymme och uppmuntrar dem att delta i samtal i grupp eller helklass ... ger konstruktiv feedback på elevernas inspel och ansträngningar ... uppmuntrar eleverna att göra sitt bästa och att våga sikta högre ... visar positiva förväntningar på elevernas förmåga … värdesätter och visar respekt för alla elevers arbetsinsatser … bemöter på ett konstruktivt sätt elever som förefaller passiva eller oengagerade i olika aktiviteter
Sammanfattande bedömning (skala 1-4):	4	... skapar motivation inför olika aktiviteter		… bidrar till positiva förväntningar, nyfikenhet, handlingsberedskap hos eleverna … sätter in uppgifter i ett för eleven angeläget sammanhang … anknyter till aktuella samhällsfrågor eller livet utanför skolan … ger eleverna möjlighet att välja bland uppgifter med olika innehåll inom det aktuella kunskapsområdet … tydliggör kunskapsmål … bryter vid behov ned övergripande mål i hanterliga delmål … använder moderna lärverktyg

Kommentar:

Indikator: Läraren ...			Värde	Goda exempel: Läraren ...
2. **Tydlighet i mål och innehåll** Sammanfattande bedömning (skala 1-4):	5	… genomför en genomtänkt lektionsstart		… välkomnar eleverna och gör en tydlig lektionsstart … anger målen för lektionen utifrån övergripande mål och kunskapskrav … presenterar aktiviteterna som ska ske under lektionen och syftet med dessa … sätter in lektionen i ett större sammanhang, gör en koppling till tidigare lektioner eller till andra ämnesområden
	6	… genomför en välstrukturerad lektion		… ger lektionen ett logiskt flöde där uppgifter tydligt hör ihop med inledande genomgångar och kunskapsmål … skapar överblick och sammanhang … skapar variation och balans mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet … ser till att eleverna har tydliga uppgifter och roller i gruppaktiviteter … ser till att övergången mellan planerade aktiviteter genomförs utan att ordningen störs
	7	… ger tydliga beskrivningar och förklaringar		… förklarar hur enskilda moment och uppgifter hör ihop med lektionens övergripande kunskapsmål … använder ett språk eleverna förstår … skapar en balans mellan mer avancerade uttryck och mer vardagsnära språk, mellan abstrakt och konkret … använder olika hjälpmedel och/eller exempel från vardagslivet för att förtydliga
	8	… kontrollerar att eleverna förstått		… ställer utvecklande frågor för att få en bild av elevernas förståelse … låter någon elev inför hela klassen eller elever gruppvis summera kontentan … går runt bland eleverna/grupperna för att fånga upp deras förståelse
	9	… gör ett tydligt sammanfattande lektionsslut		… avslutar lektionen på ett planerat sätt … gör en sammanfattning av lektionsinnehållet … gör en anknytning till nästa lektion … anknyter till något annat relevant sammanhang
Kommentar:				

Indikator: Läraren ...			Obs-värde	Goda exempel: Läraren ...
3. **Individanpass-ning, stöd och utmaningar** Sammanfattande bedömning (skala 1-4):	10	… ser till att arbetet under lektionen är tankemässigt utvecklande		… ställer öppna frågor där svaret inte är givet … ger eleverna möjlighet att tänka efter innan de yttrar sig … hjälper eleverna att utveckla sina utsagor och argumentation med hjälp av uppföljande frågor … använder sig endast undantagsvis av korta kontrollfrågor eller fråga-svarsmönster (dvs. IRE-mönster som inte gynnar elevernas förståelse och kunskapsutveckling) … ger eleverna möjligheter att reflektera och problematisera, i grupp eller enskilt … ger eleverna uppgifter som stimulerar deras egen aktivitet … ger eleverna stöd genom att visa på och låta dem utveckla olika lärandestrategier
	11	… anpassar undervisning till eleverna i gruppen		… tar sin utgångspunkt i elevernas erfarenheter och tidigare lärande … varierar sin undervisning för att möta elever med olika förförståelse och kunskapsnivå … varierar lärverktygen för att möta elevernas behov och intressen ... ser till att eleverna får uppgifter som är utmanande utifrån deras förutsättningar … ger eleverna uppgifter ”utan tak”, dvs. av sådan art att eleverna på olika sätt kan fördjupa sig och aktivt arbeta med dem under hela den avsatta tiden
	12	… ser till att elever med behov av stöd under lektionen får sådant		… ser till att det inte råder någon osäkerhet om när och hur eleverna kan få hjälp med sitt arbete under lektionen … ger eleverna möjligheter att hjälpa varandra … ger vid behov elever möjlighet att träna och ägna mer tid åt olika moment och aktiviteter … ger eleverna tillgång till de lärverktyg och hjälpmedel de behöver … använder IT för att underlätta elevernas lärande
Kommentar:				

Indikator: Läraren…			Värde	Goda exempel: Läraren...
4. **Återkoppling och reflektion över lärandet** Sammanfattande bedömning: (Skala 1-4)	13	... använder sig av formativ bedömning under lektionen		… följer upp hur eleverna arbetar med olika uppgifter och ger eleverna konstruktiv och uppgiftsorienterad feedback … använder arbetsmetoder där elevernas arbeten processas (redovisas och bearbetas) … ger eleverna återkoppling om *vad* de behöver utveckla och *hur* de kan gå tillväga för att uppfylla kunskapskraven
	14	.. ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande i förhållande till kunskapskraven		... samtalar med eleverna, eller låter eleverna samtala, om lärandet i undervisningen … samtalar med eleverna, eller låter eleverna samtala, om arbetsprocesserna … låter eleverna skriftligt utvärdera lektionens innehåll och form … låter eleverna få träning i att själva reflektera över och utvärdera sitt lärande
Kommentar:				

Ämnesspecifika kvaliteter

Indikator: Läraren ...			Värde	Goda exempel: Läraren ser till att eleverna får...
5. Ämnesspecifika förmågor				
Geografi		… ger eleverna förutsättningar att analysera hur naturens egna processer och människors verksamheter formar och förändrar livsmiljöer i olika delar av världen		… resonera om jordytans förändringar, natur- och kulturlandskap, naturresurser och befolkningsfördelning, och efterhand i resonemang om orsaker till och konsekvenser av befolkningsfördelning, migration, klimatförändringar och geografiska mönster av handel och kommunikation. … använda geografiska begrepp allt mer funktionellt.
		… ger eleverna förutsättningar att utforska och analysera samspel mellan människa, samhälle och natur i olika delar av världen		… resonera om jordytans förändringar, natur- och kulturlandskap, naturresurser och befolkningsfördelning, och efterhand i resonemang om orsaker till och konsekvenser av befolkningsfördelning, migration, klimatförändringar och geografiska mönster av handel och kommunikation. … använda geografiska begrepp allt mer funktionellt.
		… ger eleverna förutsättningar att göra geografiska analyser av omvärlden och värdera resultaten med hjälp av kartor och andra geografiska källor, teorier, metoder och tekniker		… i fältstudier och andra undersökningar använda olika geografiska källor, metoder, tekniker och verktyg på ett funktionellt sätt. … visa ett allt större djup i sin kritiska granskning av källor. … öva sig på att säkrare ange lägen på och storleksrelationer mellan olika geografiska objekt, först i Europa och efterhand även i andra världsdelar.
		… ger eleverna förutsättningar att värdera lösningar på olika miljö- och utvecklingsfrågor utifrån överväganden kring etik och hållbar utveckling		… öva sig på att komma fram till välgrundade förslag på lösningar, först i frågor om miljöetiska val i vardagen och ojämlika levnadsvillkor i världen och successivt i olika ekologiska, ekonomiska och sociala hållbarhetsfrågor.

Historia		… ger eleverna förutsättningar att **använda en historisk referensram** som innefattar olika **tolkningar av tidsperioder**, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer		… visa ökat djup i sina **resonemang** om **orsaker** till och **konsekvenser** av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar under olika tidsperioder. … **undersöka** och **beskriva** allt mer **komplexa samband** mellan olika tidsperioder. … öva sig på att uttrycka allt mer **välgrundade hänvisningar** till det **förflutna**, först i **resonemang** om samtiden och efter hand även i **resonemang** om **framtide**n.
		… ger eleverna förutsättningar att **kritiskt granska, tolka och värdera källor** som grund för att skapa historisk kunskap		… öva sig på att dra allt mer **välgrundade slutsatser** om levnadsvillkor utifrån **historiskt källmaterial**. … öva på att få ett allt större djup i sin **kritiska granskning av källor**
		… ger eleverna förutsättningar att **reflektera över** sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv		… öva på att få ökat djup i sina **resonemang**, först om **likheter** och **skillnader** mellan olika historiska framställningar och efter hand om hur **historia** har **använts** och kan **användas** för olika syften
		… ger eleverna förutsättningar att **använda historiska begrepp för att analysera** hur historisk kunskap ordnas, skapas och används		… öva sig på att klara av en **funktionell användning** av **historiska begrepp** i flera olika sammanhang
Religionskunskap		… ger eleverna förutsättningar att analysera kristendomen, andra religioner och livsåskådningar samt olika tolkningar och bruk inom dessa		… öva sig på djupare resonemang om likheter och skillnader, först mellan några religioner och efterhand även inom dem. … visa på samband mellan världsreligionernas centrala tankegångar, urkunder och konkreta religiösa uttryck och handlingar.
		… ger eleverna förutsättningar att analysera hur religioner påverkar och påverkas av förhållanden och skeenden i samhället		… jämföra kristendomens betydelse i Sverige förr och nu och … undersöka den ömsesidiga påverkan mellan religion och samhälle och beskriver allt mer komplexa samband.
		… ger eleverna förutsättningar att reflektera över livsfrågor och sin egen och andras identitet		… öva sig på olika sätt att föra resonemang om hur livsfrågor skildras och vad religioner och andra livsåskådningar kan betyda för olika människor och deras identitet.
		… ger eleverna förutsättningar att resonera och argumentera kring moraliska frågeställningar och värderingar utifrån etiska begrepp och modeller		… visa ökat djup i sina resonemang om moraliska frågor och värderingar … använda etiska begrepp, och successivt även etiska modeller, i sina resonemang.
		… ger eleverna förutsättningar att söka information om religioner och andra livsåskådningar och värdera källornas relevans och trovärdighet		… söka och använda olika källor på ett allt mer funktionellt sätt. … visa ett allt större djup i sin kritiska granskning av information och källor.

Samhällskunskap		… ger eleverna förutsättningar att analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller		… analysera och beskriver allt mer komplexa samband inom, och efterhand även mellan, olika samhällsstrukturer. … använda begrepp och successivt även modeller i sina beskrivningar.
		… ger eleverna förutsättningar att reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar		… visa ett ökat djup i sina resonemang om hur individer och samhällen påverkar och påverkas av varandra.
		… ger eleverna förutsättningar att analysera och kritiskt granska lokala, nationella och globala samhällsfrågor ur olika perspektiv		… visa ett allt större djup i sina undersökningar och resonemang om samhällsfrågor, först utifrån något perspektiv och successivt utifrån flera olika perspektiv. … värdera och uttrycker ståndpunkter med allt mer välgrundade resonemang och argument
		… ger eleverna förutsättningar att uttrycka och värdera olika ståndpunkter och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv		… visa ett allt större djup i sina undersökningar och resonemang om samhällsfrågor, först utifrån något perspektiv och successivt utifrån flera olika perspektiv. … värdera och uttrycker ståndpunkter med allt mer välgrundade resonemang och argument
		… ger eleverna förutsättningar att reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser		… göra vidare utblickar över olika delar av världen. ... visa ett ökat djup i sina resonemang om demokratiska rättigheter och skyldigheter och gemensamt beslutsfattande.
		… ger eleverna förutsättningar att söka information om samhället från medier, internet och andra källor och värdera deras relevans och trovärdighet		… söka och använda olika källor på ett allt mer funktionellt sätt. … visa ett allt större djup i sin kritiska granskning av information och källor.
Sammanfattande bedömning: (Skala 1-4)				
Kommentar:				